

Trægulve

Af Søren Vadstrup, arkitekt m.a.a.

Januar 2012

Intet sted i et gammelt hus, findes der så mange muligheder – og har moden skiftet så meget - som ved gulvene. Denne anvisning handler om *trægulve* og alene her er mulighederne mange:

Ferniserede gulve, hvidskurede gulve, malede gulve, olierede gulve, parketgulve, bonede gulve osv. Læg dertil væg-til-væg tæpper, nålefilt, linoleum, vinyl osv. Der kan forekomme oven på de gamle trægulve.

Hvordan skal man vælge og hitte rede i alt det, når man ofte allerede samtidigt finder et rigt udvalg af disse muligheder repræsenteret i huset?

Jo, man skal gøre ligesom i de fleste andre tilfælde på denne Viden-Portal: Man skal finde tilbage til "rødderne". De er nemlig stort set altid de pæneste, de mest hensigtsmæssige og dem, der passer bedst til huset.

Lidt historie

Frem til 1960 kan vi begrænse udvalget til 5-6 muligheder, idet det siden 1850 er kommet fem-seks mere til de fem første.

Før 1850

Hvidskurede trægulve, fyr

Malede plankegulve

Parket (Bøg eller eg), voksbehandlet

Efter 1850

Linoleumsgulve (opfundet 1844)

Ferniserede gulve (efter ca. 1875)

Det skal generelt anbefales at man i ældre huse holder sig til de tre første gulve og gulvbehandlinger – plus linoleum.

Gulvafhøvling

De gamle trægulve er ofte i en slem forfatning. Men meget slid er ikke det værste. Nålefilt, gammel linoleum, tykke lag lak og fernis er grimmere og mere besværligt.

Hvad enten plankegulvet skal stå lakeret, ferniseret, hvidskuret eller malet, er det nødvendigt at foretage en gulvafhøvling. Det er vigtigt, at man vælger at *afhøvle* gulvet – med en stor, kraftig roterende maskinhøvl – og ikke nøjes med den billigere slibning med sandpapir. Det sidste sker også med store gulvslibemaskiner med brede slibebånd. Forskellen på slibning og gulvafhøvling er at slibningen bliver meget ru – også selv om der slutes af med meget fint slibepapir – og derudover frembringer grimme "lunker" (flade buler) i gulvet. De sidste sker fordi den store plane slibemaskinen ikke kan trænge ned i de naturlige "slidlunker" på gulvet, hvorefter disse pudses separat med roterende slibemaskiner. Derved får det naturlige slid en temmelig unaturlig og uskøn bulethed, hen over gulvfladen. Derudover efterlader de roterende pudsemaskiner ofte grimme, runde slibemønstre i gulvet. Som det sidste er den slebne, ru overflade mere modtagelig overfor snavs og pletter end den helt glatte høvlede.

Ved afhøvling høvler man forholdsvis mere af gulvplankerne, hvilket kan være et problem, fordi man visse steder kommer helt ned til fer og not, eller man høvler bark- og borebillegange frem fra dybet, men til gengæld bliver gulvet mere plant, med færre lunker, og meget glat og smukt skinnende. Det høvlede gulv er meget nemmere at holde, at vaske eller feje, hvis man foretrækker det, end den slebne flade.

Derfor skal man under alle omstændigheder sikre sig, inden man entrerer med en gulvafsliber/gulvafhøvler, eller selv lejer maskinellen, om det er en slibemaskine eller en roterende gulvhøvlmaskine, der bliver anvendt. Altså om gulvet bliver slebet med sandpapir eller høvlet med en høvl. Det sidste indbefatter også nogen slibning af kanter, hjørner og særligt store slidlunker eller -mærker.

I sagens natur skal man både ved slibning og afhøvling "dykke" alle søm i gulvet ned "under" slibedybden.

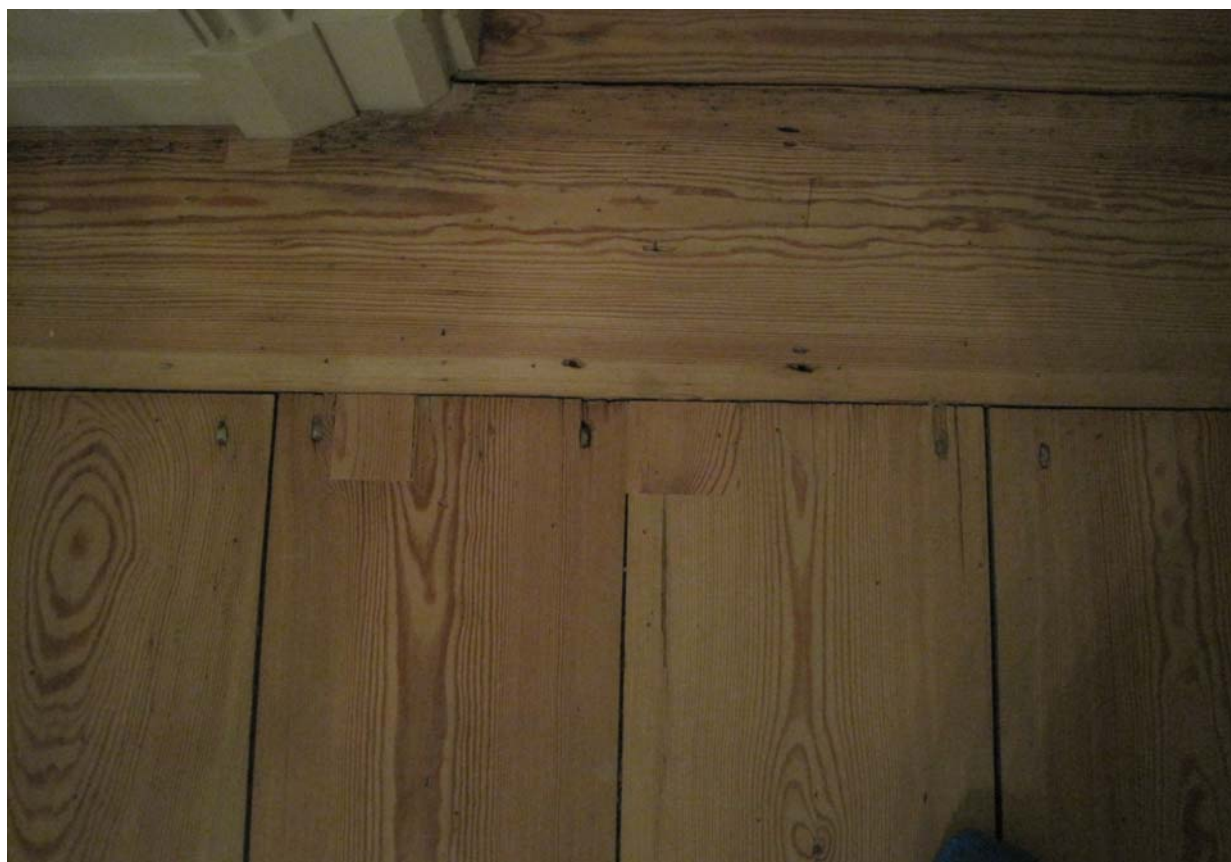
*Gulvslibemaskine – bruges kun til parketgulve som her. Plankegulve skal **høvles** med en gulvhøvlmaskine – de må ikke slibes.*

Reparationer

Har man slidt, slebet eller høvlet sig ned under fer og not-dybden, eller er der andre skader på gulvbrædderne, råd, insekter osv. kan man foretage såkaldte *udlusninger*, hvor man hugger de skadede områder bort med et stemmejern, eller maskinværktøj, og tilpasser og isætter et nyt stykke træ i stedet for det skadede.

Det nye stykke træ bør ikke være spor nyt, men man bør i stedet finde et passende gammelt stykke træ, helst et andet gulvbræt. Det lader sig dog gøre at patinere nyt træ ind med det gamle gulv, men struktur og årringstæthed vil sjældent passe sammen. Og så svært er det heller ikke at finde et smukt stykke gammelt træ.

Reparationerne limes med vandfast lim og kan, hvis man er snild, yderligere sikres med små indborede trædyvler som vist.

Omlægning af gamle trægulve

Man skal som nævnt gøre alt for at bevare og genanvende gamle originale trægulve og det slid og den patina der er på disse. Så hvis trægulvet skal lægges om for eksempel fordi der skal isoleres under gulvbrædderne, bør man først forsøge at tage de gamle brædder meget forsigtigt op, hele og intakte. Det gøres ved at 'ofre' eet enkelt bræt, hvis man er dygtig dog kun feren i den ene side, og feren på det nærmeste bræt.

Man starter med at trække sømmene forsigtigt ud med en særlig sømudtrækker. Så tages det første bræt forsigtigt op, uden at skade dette og nabobrædderne.

Ved hjælp af slanke kiler, mindst to ud for hver bjælke, kan man nu løfte de gamle brædder ½-1 cm, banke brættet tilbage og trække sømmene ud. Går sømmene med ned igen, løftes brættet igen ½-1 cm, hvorefter sømmene saves over med en nedstryger eller finecutter. Således fortsættes til hele gulvet er taget op.

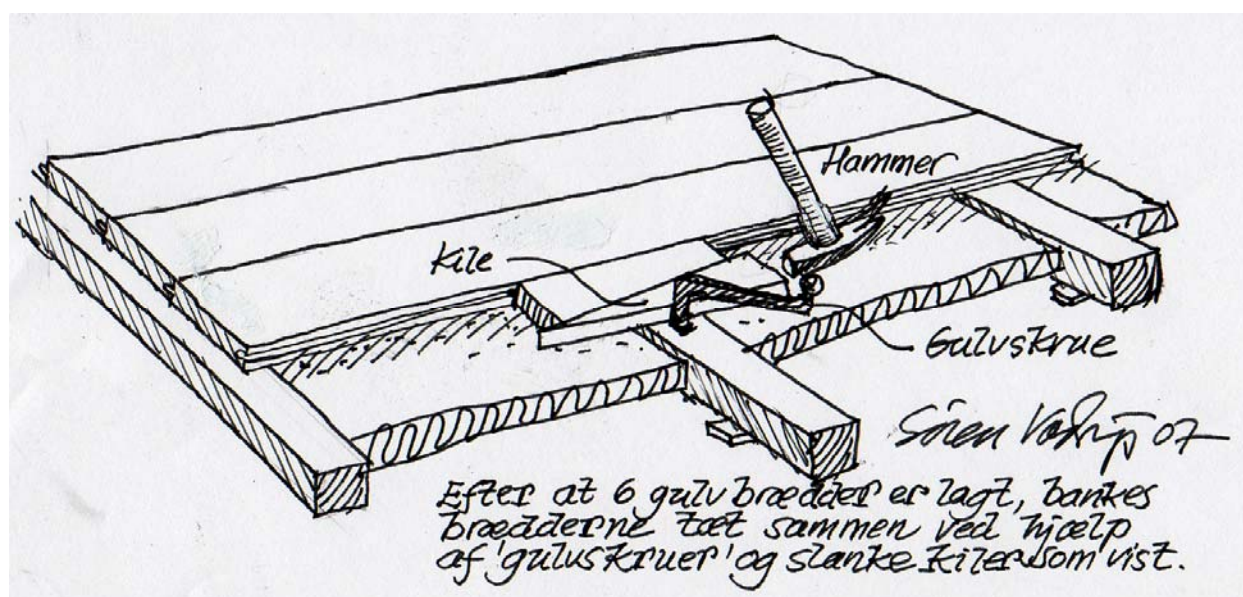
Man vil aldrig fortryde, at man har ofret dette arbejde på at bevare og istandsætte de originale gamle trægulve. De vil næsten uden undtagelse være langt smukkere og mere karakterfulde end nye brædder.

Lægning af nye trægulve

Hvis de originale gulvbrædderne allerede er skiftet ud med grimme og dårlige brædder, kan man lægge et helt nyt trægulv. Dette bør i så fald være helt magen til det oprindelige gulv med hensyn til træsort, bræddedimensioner og lægningsmønster. Især, hvad det sidste angår, når det drejer sig om parketgulve.

For nye fyrretrægulve, bestående af gulvbrædder, er det vigtigt, at brædderne er i samme bredde og tykkelse som de oprindelige og at brædderne er i en ordentlig kvalitet, d.v.s. med forholdsvis mange årringe per centimeter – helst ca. 10 per cm. Ved gulvbrædder er det derimod ikke særlig vigtigt at benytte meget harpiksholdigt kernetræ.

Det er derimod meget afgørende for et godt resultat, at brædderne er akklimatiserede til den luftfugtighed, der er i det rum, de skal ligge i. Derfor skal brædderne anbringes "pindet op", det vil sige stablet med små tværpinde for hver to meter mellem hvert lag brædder, i rummet i mindst tre uger før lægningen. Ellers vil brædderne svinde efter lægningen, så der kan opstå uheldige sprækker eller lignende mellem dem. Man kan også lægge gulvet – og så vente med at sømme det fast, og i den forbindelse banke brædderne godt sammen ved hjælp af kiler. Det skal nok blive liggende alligevel.

I ældre huse bør bræddegulve altid sømmes synligt med blanke søm, to i hver anden bjælke-passage.

Dernæst skal gulvbrædderne konsekvent lægges med kernesiden opad (se tegningen), hvilket man skal gøre leverandøren og/eller håndværkeren opmærksom på forhånd. Det giver dels det smukkeste areforløb i gulvet, gulvbrædderne arbejder ens, og dernæst, som det vigtigste, får man også det mest slidstærke gulv. Derfor skal "man", d.v.s. leverandøren, håndværkeren eller én selv, frasortere de gulvbrædder, hvor kernesiden vender nedad, allerede på trælasthandelen. Man kan konstatere dette i enderne af brættet. Det er nemlig sådan, at brædderne kun kan vende på én måde, fordi fer og not sidder forskudt i forhold til midten af tværsnittet.

Ludbehandling af trægulve med vådlæsket kalk

Vådlæsket kalk kaldes også for 'kulekalk' eller kalkdej, idet det er en kridhvid dejagtig masse, der dannes, når man læsker (hælder vand på) brændt kalk. De hårde kalksten går fuldstændig i opløsning og bliver bløde som smør (eller dej) og kan også minde lidt om feta ost, idet den læskede kalk i lighed med denne skal opbevares under et lag vand i en spand. Det kan købes under navnet 'vådlæsket kalk' eller 'kulekalk'.

Egenskaber

Læsket kalk kan bruges til fremstilling af luftkalkmørtel, til hvidtekalk og kalkfarver, men også til 'hvidblegning' af nye, ofte meget gullige, trægulve. Den læskede kalk er meget basisk og angriber og nedbryder derfor det gule stof i træoverfladen, det såkaldte lignin, så kun den meget grålige cellulose bliver tilbage. Man ser at gulvbrædderne bliver helt grå-hvidlige og lyse, dels fordi, som nævnt at den basiske kalk angriber træets lignin, men dels også fordi selve kalken er kridhvid og lægger sig i træets porestruktur, hvor den hærdner til kridt. Derfor bliver gulvet også hårdere og stærkere i overfladen, og rent faktisk også glattere, idet kridtstenen lægger sig som et stenhårdt lag lige under træoverfladen.

Et helt nylagt trægulv, der er behandlet med læsket kalk og sæbspåner. Læg mærke til hvor bleget og hvidligt gulvbrædderne er blevet i forhold til fodpanelet, der ikke er behandlet.

Ludbehandling af trægulve med vådlæsket kalk er derfor ikke en overfladebehandling af træet med en hvidlig behandling. Det er en kemisk behandling af træet, der går dybt ind i overfladen. Derfor vil et ludbehandlet og efterfølgende sæbeskuret trægulv blive smukkere og smukkere med årene og faktisk også jo mere slidt, det bliver.

Ved nye eller relativt nyligt fremstillede egetræsplanker, eller parket, skal man starte med at udføre en lille prøve, idet kalken reagerer med garvesyren i egetræet, så overfladen bliver sort i stedet for lys gråhvid. På ældre egetrægulve sker dette ikke, fordi garvesyren er 'dampet af'.

Det skal også for en ordens skyld nævnes, at en ludbehandling med læsket kalk kun kan ske på et 'råt', høvlet eller slebet plankegulv, ikke oven på en gammel lakering eller lignende. Forinden den første behandling skal gulvet være fejtet, støvsuget og renvasket.

Fremstilling af sæbelud

Kulekalkklumperne blandes i en spand med almindeligt varmt vand i forholdet 1:4 og blandingen røres godt rundt med et stort piskeris. Der må ikke forekomme bundfald.

Straks herefter iblandes 1 yderligere del sæbspåner, der ligeledes skal piskes godt. Der vil her formentlig være en del overskydende sæbe, på grund af den meget kalkholdige blanding.

Første behandling.

Alle vinduer og døre i rummet åbnes. Man ifører sig gummihandsker og beskyttelsesbriller, da den læskede kalk er basisk og stænk derfor angriber øjnene og udtørrer huden.

Kalk-ludblandingen påsmøres herefter i et ensartet tykt lag på hele gulvet med en bred kalkkost med svinebørster. Der må ikke forekomme 'helligdage'.

Så snart blandingen har siddet lidt, er tørret op, så overfladen er blevet helt kridhvid, tager man rent vand i en spand med sæbspåner – så mange at sæbevandet føles 'fedtet' mellem fingrerne, efter at det er pisket godt med et stort piskeris – og vasker blandingen af igen med en gulvskrubbe og gulvklud, der vrides af i en anden spand.

Man skal regne med at skifte sæbevandet efter afvask af 4-5 kvadratmeter, da det bliver helt hvidt af kalken. Også selv om man vrider denne i en anden spand.

Anden og tredje behandling: Sæbevask

Herefter lader man gulvet tørre i 4-5 timer, hvorefter man vasker det på ny med en fed blanding af sæbspåner i vand. Dette gentager sig – tørring i 4-5 timer og vask med en fed sæbspåneblanding – eventuelt, hvis gulvet ikke er helt ens lysnet.

Vedligeholdelse

Gulvet vedligeholdes herefter med fejning, støvsugning og vask/opfugtning med koldt vand, uden sæbe. Umiddelbart herefter vaskes gulvet med en fed sæbspåneblanding i varmt vand.

